

ประชุมสุภาษิตสุนทรภู่
คัดจากหนังสือเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสุนทรภู่แต่ง

พิมพ์ช่วยในงานฉาบปกพิมพ์

นางอุไร เจริญราช

ณ เมรุวัดไตรมิตรวิทยาราม

๕ เมษายน ๒๔๕๖

PL
4209.1
74ป446

คำปรารภ

ในการณานกิจศพ คุณอุไร เจริญราช ณ เมรุวัด
ไตรมิตรวิทยาราม ในวันที่พฤหัสบดี ที่ ๕ เมษายน
๒๔๕๖ น หอสมุดแห่งชาติได้เอื้อเฟื้อให้หนังสือมาจัด
พิมพ์แจกจ่ายแก่ท่านผู้มีเมตตาจิต และญาติมิตรที่
มาร่วมสมณมโหรีอาลัย เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ล่วงลับไป
แล้ว ข้าพเจ้าขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้อนุเคราะห์ ตลอดจน
บรรดาท่านที่ให้ความร่วมมือร่วมประสมเพลิงฌเณโอกาสนี้ด้วย
อนึ่งโดยที่ข้าพเจ้ามีใตคึกคึกมากอน เกยวกกับการพิมพ์
หนังสือเล่มนี้ หากแต่ได้รับคำแนะนำจาก คุณพรหมเพ็ญ
เจริญราช ทั้งได้ติดต่อกับช่วยเหลือต่าง ๆ จนสำเร็จเป็น
รูปเล่มขึ้นได้ในเวลาอันกระชั้นหัน หากผู้ล่วงลับไปแล้ว
สามารถจะทราวยใตช่วยญาณวิดิใต ๆ ก็คงจะยังความ
ปลาบปลื้มยินดีในการช่วยเหลือทรงนเป็นอย่างยิ่ง

ผลานิสงส์ใตๆที่ข้าพเจ้าใตเคยปฏิบัติมา ทั้งอาจจะพง
ยังเกิดมิขึ้นใตจากหนังสือเล่มนี้ ขอน้อมมอุทิศแก่คุณอุไร
เจริญราช ภรรยาผู้นำสังสารของข้าพเจ้า เพื่อเป็นขัจจัย
ให้ใตรับความสุขตามควรวในสัมปรายภพ โนนด้วยเทอญ

พ.ท. พิทธิ เจริญราช

๑๕ มีนาคม ๒๔๕๖

ชานะ ส มกรากม ๒๔๕๘

มวณะ ๑๓ เมษายน ๒๔๘๔

สารบัญ

สุภษิตคัคคจากนิราศพระบาท	หน้า	๑
สุภษิตคัคคจากนิราศภูเขาทอง	”	๑
สุภษิตคัคคจากนิราศวัดเจ้าฟ้า	”	๔
สุภษิตคัคคจากนิราศสุพรรณ	”	๕
สุภษิตคัคคจากนิราศอโศก	”	๖
สุภษิตคัคคจากนิราศพระแท่นดงรัง	”	๖
สุภษิตคัคคจากนิราศพระประธม	”	๗
สุภษิตคัคคจากนิราศเมืองเพชร	”	๘
สุภษิตคัคคจากเรื่องโคบุตร	”	๑๐
สุภษิตคัคคจากเรื่องพระอภัยมณี	”	๑๕
สุภษิตคัคคจากหนังสืออมลยท	”	๓๖
สุภษิตคัคคจากเรื่องสิงห์ไทรภพ	”	๓๖
สุภษิตคัคคจากเพลงยาวถวายโอวาท	”	๓๘
สุภษิตคัคคจากเรื่องขุนช้างขุนแผน	”	๔๓
สุภษิตคัคคจากเรื่องเสภาพระราชพงศาวดาร	”	๔๔

ประชุมสภาชีวิตสุนทรภู่
คัดจากหนังสือเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสุนทรภู่แต่ง

คัดจากนิราศ

๑ เจ้าของศาลรักหวานชนบนต้น
ระวางตนต้นมอระมิตมน
เหมือนคอบคนค้าหวานรำคาญครัน
ภาพลงพลงเขือกเหมือนตลกตาส ฯ

x x x

๒ เห็นเทพมีหนามลงราน้ำ
เปรียบเหมือนคำคนพูดไม่อ่อนหวาน
เห็นถึงกคมีศพร้าเขาราราน
ถึงหนามกรวงก็ไม่เห็นขเหมือนเข็ทรวง ฯ

นิราศพระบาท

๓ ถึงโรงเหล้าเตากลั่นควนโฆม
มีคันโพงผูกสายไว้ปลายเสา

โอ้ข้าปรกรรมน้ำนรกเจ็วอกเรา
ให้มัวเมาเหมือนหนึ่งข้ำเป็นน้ำอาช ๖

× × ×

๕ ไม่เมาเหล้าแล้วแต่เรายังเมารัก
สัจจะหักห้ามจิตจะคิดไฉน
ถึงเมาเหล้าเข้าสายก็หายไป
แต่เมาใจนั้ประจำทุกคำคิน ๖

× × ×

๕ ถึงเกร็ดย่านย่านมอญแต่ก่อนเก่า
ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา
เที่ยวชมมอญดอนไรจุกเหมือนตักดา
ทั้งผศหน้าจยกระเหมาเหมือนชาวไทย
โอ้สามีญผันแปรไม่แท้เที่ยง
เหมือนอย่างเขียงชายหญิงทั้งวิสัย
นหรรอจิตคิดหมายมิหลายใจ
ที่จิตใครจะเป็นหนึ่งอย่าฟังคิด ๖

๖ ถึงบางพดพดค้เป็นศรีคักก
 มีคนรกรวสถอยชวชยจิต

แม่พิศชวทวทายท่าลายมิตร
 จะชอยผิดในมนุษย์เพราะพดจา ฯ

๗ ถึงบางเคอโอมะเคอเหลือประหลาด
 บังเกิดชาติแมลงหวี่มีในไส้

เหมือนคนพาดหวานนอกย้อมขมใน
 อุปไมยเหมือนมะเคอเหลือระอา ฯ

๘ โยเจคยทสวางขงวางรัก
 เสียคายนกนภานาตากระเค้น

กระนหรือชอเสียงเกยรติยศ
 จะมีหมตลวงหน้าทันตาเห็น

เป็นผู้ค้มมากแล้วยากเย็น
 คักกเป็นอนิจจังเสียทงนพ ฯ

นิราศภูเขาทอง

๘ อสุภธรรมกรรมฐานประหารเหตุ

ทวนสังเวชว่าสังขารสังขาร

อนอนทรียวยตอนตคา

ทยาชานแทะละเหมอนกยเรอนตาย

กถยหายกถยมีวเมาไม่เข้าบ้าน

พระนิพพานเพิ่มพูนเพียงสูญหาย

อันรูปเหมือนเรือนโรคให้โรคสลาย

แล้วต่างตายตามกันเป็นมั่นคง ฯ

× × ×

๙ ถึงเกาะเวียนเวียนรักกั่นกอก

แสนวิตกเต็มตรองเจียนองเฮย

เมอเวียนกนจนจบถึงกยเกย

ไม่ยากเลยเวียนไต่ตั้งใจจง

แต่เวียนรักรกนกกกมกหน้าย

รักตะม้ายมิไต่ซุ่มสมประสงค์

ยิ่งรักมากปากเพียรยิ่งเวียนวง

มีแต่หลงกลมวงนำทรวงโทรม ฯ

นिरาศึกเจ้าฟ้า

๑๐ คดของคคคคเดยวฉ้วน

หลักคช

เกะกระระเรื่อรอ

ร้องนำ

คคคคคของช่องแคบพอ

พายถ่อ พ่อเฮย

คคคคคเดยวฉ้วน

กว่านำลำคคคคของ ฯ

× × ×

๑๑ ชุมนักฝึกคชชอน

ขอนแซง

ขอนสุพรรณทนแกง

ชร้อยแท้

ขอนขางกอกคอกแสดคง

เหลือแท้ แม่เฮย

ขอนปากยากจะแก้

ไม่สิ้นคชขอน ฯ

นिरาศสุพรรณ

๑๓ จะหักถอนชนหักหักจักใด
 หักขาดย่นไม่หลุดสุดจะหัก
 สारพัตตักชาตประหลาดนัก
 แต่ตัดกรันไม่ขาดประหลาดใจ ฯ

นิราศอิเหนา

๑๔ เห็นขนุนหนามหนาไม่น่ากิน
 แต่รู้สึกภายในชอຍใจคน
 เหมือนรูปชวใจคนเจ้าพ่อย
 ไม่เลอกละยศแต่แต่กศล
 ทรมัดใจชวตัวชุกชน
 ไม่เป็นผลคยยากลำบากใจ ฯ

× × ×

๑๕ มีเพื่อนเล่นก็ไม่เหมือนกยเพื่อนตาย
 มีเพื่อนชาก็ไม่เหมือนกยเพื่อนชม
 ถึงจะมีวิมานสถานทิพย์

ให้ล้อยลิวเลิศมนุษย์สุดปฐม
 ถ้าไม่มีคู่แข่งเรียงภิรมย์
 จะเตรียมกรรมตรึงหาเป็นอาจิณ ฯ

นิราศพระแท่นดงรัง

๑๖ ทท่ายบ้านศาลเจ้าของชาวบ้าน

บวงสรวงศาลเจ้าผายศรีตั้ง

เห็นคนทรงปลงจิตอนิจจัง

ให้คนทั้งปวงหลงลงอบาย

ซึ่งคำปดมดท้าวว่าเจ้าช่วย

ไม่เห็นศรัทธาจะไต่คงใจหมาย

อันเจ้าผนดงรบกกกลบกลาย

ถือเจ้านายทไคพงจึงจะติ

แต่บ้านนอกคอกกนาอณเฝ้าเขา

ไม่มเจ้านายจงตของพงผ ฯ

๑๗ ถึงถิ่นฐานบ้านเพี้ยคเป็นเนินสูง
 ที่ขึงข้างโหลงเข้าโรงหลวง
 เหตุเพราะนางข้างต่อไปถ่อหลวง
 พลายทองปวงจึงต้องถกมาผกโรง
 โอ้ออกเพื่อนเหมือนหนึ่งชายที่หมายมาค
 แสนสวาทหวังงามมาตามโหลง
 ต้องติดข่วงห้วงรักชกชะโงง
 เสียตายโง่งป่าเขาคิดเคระใจ ฯ

นิราศพระประธม

๑๘ ถึงคตองนามสามสิบสองคคคั้ง
 ชวากว้างเวียนซ้ายมาฝ่ายขวา
 ให้หันน้อยคอยน้อยในนาวา
 แต่หนึ่งมาถวันสามสิบสองคค
 อันคตองหม่นคคคกำหนดแน่
 เว้นเสียแต่ใจมนุษย์สุกกำหนด

๒ ๕ ๒ ๕
 ทงตวงตองอเงวทงเลยวตค
 ๕ ๕
 ดงคตองคตคกยงไม่เหมอนใจคน ๖

× × ×

๑๕ โอเอนคทนนอขร้งทอยเทาะ
 ๒ ๒
 ๕
 ขนไปเกาะ กิงตลตคยคคพฤคษา
 ๗
 ล้วนจึบแจงแผลงฤทธีเขาปลิตมา
 กวักตรงหน้าเรียกให้มันไคยีน
 ๗
 จึบแจงเฮ้อยเผยฝาทาข้าวเบือก
 ๕
 แม่ยายเรียกจะให้ไปกจึน
 ๕ ๕
 ทงวงทงงาออกมากิน
 ๕ ๕ ๕ ๕
 ช่วยขตลนขคยุงกระทงววย
 ๕ ๕
 เขาร่าเรียกเพรียกหุไคคเล่น
 ๕
 มันอยากเขนลคเขยท่าเงยทงาย
 ๕ ๕ ๕
 เขยมออกฟงทงทวกลวแม่มาย
 ๕ ๕
 โอนกฮายค้วยจึบแจงแกล้งล้าฮอย
 ๕ ๕
 เหมอนจะรืออยู่ในเล่หเส่นทา

แต่หากว่าพดยาคเป็นปากหอย
เปรียบเหมือนคนจนทนทุกข์น้อย
จะกล่าวด้วยออกไม่ได้กังไหนัก ๆ

นิราศเมืองเพชร

คัดจากเรื่องโคบุตร

๒๐ เจ้าโหมงามทราวมรักของแม่เตี้ย
อย่าลืมเลยจงจำคำแม่สอน
ภัสตาอุปมาเหมือนนบิทร
จงโชนอ่อนฝักองค์พระทรงฤทธิ
สร้างเสวยคชระวังอย่างพลังพลาค
เมื่อไสรยาสน์ผ่อนพร้อมถนอมจิต
ถ้าทั่วโคกแม่อย่าสรรวลงควรคิด
ระวังฝักอย่าให้ผ่านวรกาย
ผิวเคียดแม่อย่าเคียดทำโกรธคช
เอาความชอขมากับให้สูญหาย

ไม่คลอนโยกหนักแน่นเป็นแก่นสาร
 ใครเกิดจิตอิจฉาเป็นสามัญ
 สันดานพาลผู้ใดทำกรรมอนันต์ ฯ

× × ×

๒๒ ๐ ทามโยราณก่อนเก่าท่านกล่าวมา
 ว่าญาติใครได้ก็เขามีทรัพย์
 ตัวแค่นคยเชื้อใจอย่าไปหา
 ถึงรักแรงแข็งขันไ้สัญญา
 อนาคตแล้วไม่นัยเขาอัยอายุ ฯ

× × ×

๒๓ ๐ อันมนุษย์สุดจะเชอมน์เหลือปก
 พดสยดแล้วสยัคไม่ซัคสน
 เพราะแต่ค่าน้ำจิตคิดประจัญ
 ปากเป็นผลใจเป็นพาดเหลือมารยา
 ใครหลงลนกินลกยอกก็พอม้วย
 ต้องตายเหวี่ยงปากมนุษย์ท่มุสา

มีแต่โทษทัณฑ์ทัณฑ์ไม่สู้
 เครื่องสาธารณณมแผ่นดินทองยืดยาว
 สมบัติมีเสียเปล่าเปล่าไม่เข้าการ
 เหมือนฝันเห็นเป็นแต่ลมไม่อ้อมหน้า
 มาตราครุฑอยู่ไม่เห็นเป็นแก่นสาร
 ไบไม่รุ่งเรืองเที่ยวจิงทาล
 ไม่ต้องการเลยมาหลงงงงวย
 จงตรองตรึกนึกก่าตักสมบัติทิพย์
 วิมานลิลลอลยสลอนอัสสรสวย
 สมบัติใครในมนุษย์ถึงสุครวย
 จะเปรียบด้วยทิพย์สมบัติไม่ทัณฑ์
 ทรพยทงนทเอาไว้มักระฝึก
 สู้แต่ซึกหนึ่งไม่ได้ในสวรรค
 อย่าหวังใยในสมบัติจกัตมัน
 หมายสวรรคเกิดขอเจ้าไปเฝ้าชม ฯ

๒๕ ซึ่งสองข้างต่างแค้นแค้นระคาย
 ท่างมุ่งหมายคิดมาจะฆ่าฟัน
 เพราะโมโหพาหลงในสงสาร
 กรรมฐานนจะคิดกบคณ
 คอเวรกรรมทำมาจึงฆ่ากัน
 ชนฆ่าฟันออกก็เห็นเป็นเวรไป
 เหมือนกงเกวียนเวียนก่าตชาซาก
 กรรมวิบากนั้นก็ตรงอย่าสงสัย
 ทำอย่างไรไต่อย่างนั้นเห็นมันใจ
 เป็นเวรไปตั้งกบไม่หนี

คัดจากเรื่องพระอภัยมณี

๒๖ จะเดินทางกลางป่าพนาคร
 จงผันผ่อนตรึกจำคำโบราณ
 จะพุดจาสุารพุดฆ่าหทัย
 ฝนลกนงนำท่ากระยาหาร

แม่หลยบนอนผอนพนทภยพาด
ชคยันคาลโกรรชงจิงสยาย ฯ

× × ×

๒๗ ๐ มีความรู้ยู่กับท้วงลวอะไร
ชีวิตไม่ปลตปลตงคงไค้กั ฯ

เล่ม ๑ ตอนท ๑

๒๘ ๐ อันกำเนิดเกิดมาในหล้าโลก
สุขกับโศกมิไค้สันขย่าสงสัย ฯ

ถ. ๑ ท. ๓

๒๙ ๐ โยราณว่าถ้าเหลอกำล้งลาก
จงออกปากขอกแซกช่วยแบกหาม ฯ

ถ. ๑ ท. ๕

๓๐ ๐ ธรรมเนียมหมอรักษาโรคาไค้
พอเกินไค้กัให้เรียกขวัญข้าวเขา
ไม่ครักตราปรารภทำชบเขา
ถ้าควยเปล้าแล้วลือตเหมื่อนมตแดง ฯ

× × ×

๑๑ กวณินทาภาเสเหมือนเทน้ำ
ไม่ชอกช้ำเหมือนเอามีคเข้ากรัดหิน ๗

× × ×

๑๒ อินทญิงก็เพราะผลปรนนิบัติ
รักษาศักดิ์สู่มวยขู่ด้วยผิว
ผิวขึงรักหนักหญิงก็ขึงกลัว
อย่าถือท้วท้อชายจะหน่ายใจ ๗

ถ. ๑ ก. ๘

๑๓ อินรปรสกลันเสียงเคียงสัมผัส
ทศฤหส์ถหวงแหนไม่แก่นสาร
ครนระงับคัยชินฮสนตาน
ข่อมสาขารณเขยเอน่าเสียดลาตาย ๗

ถ. ๑ ก. ๑๔

๑๔ อินทกซ์โคกโรภภัยในมนุษย์
ไม่รู้สุกสันลงทตรงไหน

เหมื่อนกงเวียนกำเวียนเวียนระไว
จงหักใจเสียบเดิกเจ้าเขาวมาลัย ฯ

ถ. ๑ ท. ๑๗

๓๕ ๐ อันแนบขลกลดศึกสัประการ
เป็นประธานที่ในกายของนายทัพ
ประการหนึ่งถึงจะโกรธพิโรธร้าย
หักให้หายเหือดไปเหมื่อนไฟดับ
ค้อยคิดอ่านการคิดทลกลย
แมจะจับกใหม่คนให้ตาย
อนงดาชาติคยงชกชก
จะโหมหักเห็นไม้ไต่ตงใจหมาย
สับสังเกตเหตุผลกลลอบาย
คแนบคายคาคทงกำลังพล
อนงให้วรบที่หลบไล
ทหารไม่เคยศึกต้องผกผัน
ทงถอยคำสั่งาหรบยงคับคน

อย่าเวียนวนวาทาเหมือนงาช้าง
 ประการหนึ่งซึ่งจะชนะศึก
 กองตรองตรึกยกย้ายให้หลายอย่าง
 กุท้วงทีกริยาในท่าทาง
 อย่าละวางไว้ใจแก่ไพร่ ฯ

ถ. ๑ ก. ๑๘

๑๖ อินรัถยาศิลสัตย์กคเวท
 ย่อมเป็นที่สรรเสริญเจริญคน
 ทรลักษณอัคตัญญตาเขา
 เทพเจ้าก็จะแข่งทณแห่งหน
 ให้ทุกขรอนรอนหรงอทรพล
 พระเวทมนตเสอมคลายทำลายยศ ฯ

× × ×

๑๗ เราก็ขายหมายมาควาชาติเชอ
 ถึงประเสอก็จะสู้กสักหน ฯ

ถ. ๑ ก. ๑๙

๓๕ นางขอบคำอำมาตย์ด้วยอาภัก
 ท่านนึกแต่จะโง่ด้วยโวหาร
 อันสงครามตามบทพระอัยการ
 ใครผิดผลตายวันให้บรรลัย
 ใครทำชอกชอยให้เย็นใหญ่ยิ่ง
 ถึงชายหญิงก็ไม่ว่าหามิไต่
 ว่าใ้การท่านเห็นเป็นอย่างไร
 หรือหญิงไซ้ร้มาชายไม่วายวาง

ฉ. ๑ ก. ๒๒

๓๖ แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์
 มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
 ถึงแถวลยพนกเขวทเลยวต
 ก็ไม่คคเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน ฯ

× × ×

๓๗ รัสังไรไม่สู้วิชา
 วิชาความรู้ดีกว่า
 วิชาความรู้ดีกว่า
 วิชาความรู้ดีกว่า

ฉ. ๑ ก. ๒๕

๔๐ ประเวณี^{๕๕}คองให้หลัง^{๕๖}หัก
 มั่น^{๕๗}ก^{๕๘}ม^{๕๙}ก^{๖๐}ทำ^{๖๑}ร^{๖๒}าย^{๖๓}เม^{๖๔}อ^{๖๕}ภ^{๖๖}าย^{๖๗}หล^{๖๘}ง
 จ^{๖๙}ระ^{๗๐}เซ^{๗๑}ไ^{๗๒}ห^{๗๓}ญ^{๗๔}ไ^{๗๕}ป^{๗๖}ด^{๗๗}ง^{๗๘}น^{๗๙}ำ^{๘๐}ก^{๘๑}ำ^{๘๒}ด^{๘๓}ง
 เหม^{๘๔}อ^{๘๕}น^{๘๖}เส^{๘๗}อ^{๘๘}ข^{๘๙}ง^{๙๐}เข^{๙๑}า^{๙๒}ด^{๙๓}ง^{๙๔}ท^{๙๕}ง^{๙๖}ก^{๙๗}ค^{๙๘}ง^{๙๙}ร^{๑๐๐}ำ^{๑๐๑}

ถ. ๑ ท. ๒๖

๔๒ อ^{๑๐๒}ัน^{๑๐๓}แ^{๑๐๔}บ^{๑๐๕}ย^{๑๐๖}ข^{๑๐๗}ด^{๑๐๘}ก^{๑๐๙}ล^{๑๑๐}ค^{๑๑๑}ก^{๑๑๒}ข^{๑๑๓}อ^{๑๑๔}ม^{๑๑๕}ล^{๑๑๖}ก^{๑๑๗}ล^{๑๑๘}ย^{๑๑๙}
 แม^{๑๒๐}จะ^{๑๒๑}เจ^{๑๒๒}บ^{๑๒๓}ก^{๑๒๔}ใ^{๑๒๕}ห^{๑๒๖}เ^{๑๒๗}น^{๑๒๘}ค^{๑๒๙}น^{๑๓๐}ใ^{๑๓๑}ห^{๑๓๒}า^{๑๓๓}ย^{๑๓๔} ๖

x x x

๔๓ อ^{๑๓๕}ัน^{๑๓๖}ต^{๑๓๗}น^{๑๓๘}ร^{๑๓๙}ำ^{๑๔๐}ย^{๑๔๑}ป^{๑๔๒}ล^{๑๔๓}า^{๑๔๔}ย^{๑๔๕}ก^{๑๔๖}ใ^{๑๔๗}ม่^{๑๔๘}มี^{๑๔๙}โ^{๑๕๐}ท^{๑๕๑}ย^{๑๕๒}
 เ^{๑๕๓}น^{๑๕๔}ป^{๑๕๕}ระ^{๑๕๖}โ^{๑๕๗}ย^{๑๕๘}ช^{๑๕๙}น^{๑๖๐}ย^{๑๖๑}าว^{๑๖๒}ย^{๑๖๓}น^{๑๖๔}อ^{๑๖๕}ย^{๑๖๖}ห^{๑๖๗}ม^{๑๖๘}น^{๑๖๙}แ^{๑๗๐}ส^{๑๗๑}น
 จ^{๑๗๒}ะ^{๑๗๓}เท^{๑๗๔}ย^{๑๗๕}ว^{๑๗๖}ป^{๑๗๗}ล^{๑๗๘}น^{๑๗๙}ค^{๑๘๐}น^{๑๘๑}ก^{๑๘๒}น^{๑๘๓}เ^{๑๘๔}หม^{๑๘๕}อ^{๑๘๖}น^{๑๘๗}ส^{๑๘๘}น^{๑๘๙}แ^{๑๙๐}ก^{๑๙๑}น
 ด^{๑๙๒}ง^{๑๙๓}มา^{๑๙๔}ค^{๑๙๕}ร^{๑๙๖}แ^{๑๙๗}ม^{๑๙๘}น^{๑๙๙}ม^{๒๐๐}ท^{๒๐๑}ร^{๒๐๒}พ^{๒๐๓}ย^{๒๐๔}ก^{๒๐๕}อ^{๒๐๖}ย^{๒๐๗}อ^{๒๐๘}ย^{๒๐๙}
 อ^{๒๑๐}ัน^{๒๑๑}ค^{๒๑๒}ช^{๒๑๓}ว^{๒๑๔}ท^{๒๑๕}ว^{๒๑๖}ค^{๒๑๗}า^{๒๑๘}ย^{๒๑๙}เม^{๒๒๐}อ^{๒๒๑}ภ^{๒๒๒}า^{๒๒๓}ย^{๒๒๔}หล^{๒๒๕}ง
 ช^{๒๒๖}อ^{๒๒๗}ก^{๒๒๘}ย^{๒๒๙}ง^{๒๓๐}ย^{๒๓๑}น^{๒๓๒}อ^{๒๓๓}ย^{๒๓๔}ใ^{๒๓๕}ม่^{๒๓๖}ร^{๒๓๗}ุ^{๒๓๘}ห^{๒๓๙}า^{๒๔๐}ย^{๒๔๑} ๖

x x x

๔๔ ข^{๒๔๒}า^{๒๔๓}ค^{๒๔๔}หล^{๒๔๕}ว^{๒๔๖}ง^{๒๔๗}ว^{๒๔๘}า^{๒๔๙}อ^{๒๕๐}ย^{๒๕๑}ำ^{๒๕๒}ป^{๒๕๓}ระ^{๒๕๔}มา^{๒๕๕}ท^{๒๕๖}ช^{๒๕๗}า^{๒๕๘}ค^{๒๕๙}ก^{๒๖๐}ษ^{๒๖๑}ิ^{๒๖๒}ก^{๒๖๓}ษ^{๒๖๔}์^{๒๖๕}ค^{๒๖๖}ร^{๒๖๗}ิ^{๒๖๘}ย^{๒๖๙}
 เ^{๒๗๐}ล^{๒๗๑}เ^{๒๗๒}อ^{๒๗๓}จ^{๒๗๔}ำ^{๒๗๕}ก^{๒๗๖}ค^{๒๗๗}ก^{๒๗๘}ล^{๒๗๙}ค^{๒๘๐}ว^{๒๘๑}า^{๒๘๒}ม^{๒๘๓}า^{๒๘๔}ม^{๒๘๕}ว^{๒๘๖}ิ^{๒๘๗}ย^{๒๘๘}

เมือกเย็นเช่นมหาชลาลัย

โกรธเหมือนไฟฟุนฟอนให้ร้อนทรวง ฯ

× × ×

๕๕ พระบาทมีจิตคิดสังสาร

แจ้งวารณทางธรรมด้วยทรรษา

เพราะมีหทัยกบมคคทา

แม้หุทาไม่ขี้ไม่มีฤทธิ ฯ

ภ. ๒ ท. ๓๑

๕๖ ยาคหลวงวษาไม่บอกไว้คอกหรือ

สัตยชาติชอว่าผู้ขายกายเพราะหญิง

จนของอชองคนถึงวอนวัง

ราวกระวังเข้ามาวานสังหารกาย

แม้มีรักหนักหน่วงทำดวงล่อ

ซนชคอเล่นก่ไต่กังใจหมาย

รูปก็รู้ข้อยุสัยใจผู้ขาย

มันหลงตายคคกบเหมือนหลบคา

ครนจกวางห่างเห็นไปเนิ่นนาน
แต่น้ำตาลกว่าเปรี้ยวไม่เหลือขวิด ๖

× × ×

๕๖ ถึงคชทมิฬว่าอยู่ใต้
แต่คชใจอยู่ยากลำบากเหลือ ๖

ฉ. ๒ ท. ๓๗

๕๗ ขณะนั้นก่อนคักคักสงข
ทางนอนขนนขนิธพระฤาษี
ไม่กริบเกรียบขงเขี้ยวสังคทองขูฟ
พระโยคีเทศนาในอาการ
คิธรปรสกลนเสียงไม่เที่ยงแท้
ข่อมเฒ่าแก่เกิดโรคโศกสงสาร
ความตายหนึ่งพงให้เห็นเป็นประธาน
ทวงนัพพานพันทุกขสันกสขาย
ชงขานเมืองเคองเขญถึงเช่นน
เพราะโลกียคณหาพาลิขหาย

๕๓ เป็นสาวแต่แร้วังมาชิงผัว
 ฝันความชั่วกึ่งเขามักเขากวักหิน
 ฝันจะคิดขบคหน้าสันพาคิน
 ฝันไม่สิ้นสุกอายุเป็นตายลือ ฯ

× × ×

๕๔ ฝันทุกขสหัสชวคทงสสัง
 ใ้ชายหญิงหยิ่งคึกเป็นปฤศนา
 ฝันขอหนังสือเกิดกำเนิดมา
 ฝันหตาปากจุมกสนทกคน
 ฝันทกองใจในย่นวถพาชน
 ฝันคือนอนเห็นแจ่งทุกแห่งหน
 ฝันทควคทาหน้าผากปากของตน
 ฝันถ้ามักนไกเห็นจะเป็นขถ
 ฝันแม่ไม่เห็นเช่นกระษัตริย์คอก
 ฝันทะเลโลโลโมโหด
 ฝันไม่เห็นผลประโยชน์ที่โทษคุณ

ย่อมหมกมุ่นเมามัวว่าตัวดี
 เมื่อใครไม่เห็นหน้าหากระจก
 จะช่วยยกเงาส่องให้ผ่องศรี
 อนึ่งนั้นตณฺหาตาไม่มี
 ไม่เห็นที่ทางสวรรค์เข็นสันดาน
 อนึ่งว่าตาขอตลอคตาเห็น
 ให้คิดเป็นทางธรรมพระกรรมฐาน
 สืบกุศลผลผลตาปรีชาชาญ
 ตามโบราณรักษาดีใจ ฯ

ฉ. ๒ ท. ๕๕

๕๕ ๐ อันแก้วแหวนแสนทรัพย์สำหรับแผ่นดิน
 มีแล้วสิ้นเสียเปล่าไม่เข้าการ
 แท้กุศลผลผลตาอันสูงส่ง
 จะช่วยสั่งสืบสมบัติพิสดาน
 ใครถือธรรมจำศีลอธิษฐาน
 ถึงนิพพานพ้นสวัศคืออยู่อัครา ฯ

ฉ. ๓ ท. ๕๕

๕๖ ท้าวทมิฬอินคำที่รำปลอย
 ใจโต่ชอบตามวิสัยน้ำใจหาญ
 เรายังรู้อยู่ข้างทางโบราณ
 เป็นชายชาญชอชแค้นตามจามรี
 สวงนคักก็รักยศปลุกปลิด
 รักชีวิตเหมือนอนไม่รักยศศักดิ์ศรี ฯ

X X X

๕๗ โบราณว่าสทาวยังก้าวพลาด
 เป็นนักปราชณแฉวก็ยงรูปลงผิด ฯ

ถ. ๓ ท. ๕๐

๕๘ พระอินทร์ปราชาสังวาโหม

จงอยู่โสมนัสสาธัชฉมาสัย
 อุปถัมภ์บำรุงชาวกรุงไกร
 ทงอยู่ในยุคธรรมอย่าล้ำเอียง
 ปรักษาความตามบทในกฎหมาย
 อย่ากลับกลายว่ากล่าวให้ก้าวเฉียง

ทังโลกน้อยสรว้อยสุวรรณจันทร์สุภา
 เหมือนมณฑลามาตย์ขงมรส
 ภูมิขึ้นเคลาแม่เจ้าของ
 ไม่ปกข้องคอกดวงจะร่วงหมก
 อนน้ำทาสหวานวางไวข้างมก
 มกจะอกไก่อหรือ้องตรกครองก ๗

x x x

๖๐ จะคววชววกททาง
 จะตนางคแม่เหมือนแลเห็น
 ดิงลกยงห่างคนหล่นกระเด็น
 ก็จะเป็นเช่นเหล่าตามเผ่าพันธุ์ ๗

ถ. ๓ ก. ๔๒

๖๑ พระทรงพึงสั่งให้ทำคำประกาศ
 พวกนักปราชญ์เปรียบเหมือนเพชรทงเจดส์
 ไม่มีทองรองรับเป็นเรือนมณ
 รัคมีไม้สว่างกระจ่างตา

เหมือนคนคัมภีร์ซึ่งรู้อะไร
 ไม่ทำชอบช่วยกษัตริย์ชกตยศดา
 ต้องตกอับเสียชื่อไม่ลือชา
 กิจเงินตาไวเรอนักเหมือนอกัน ฯ

× × ×

๖๒ นางรำภาว่าวิสัยไทรกายก
 บ่ยอมเป็นคักแล้วเป็นสขทกกรงสุริ
 เมื่อดงครารชาวบรินอภัยกันค
 ก็ไม่มีคเคื้อบ่ยอมเวนวาย
 เมื่อดงครารชาวนครจะรอนัน
 จะบ่องกันคนใดก็ไม่หาย
 ไม่ดงกรรมทำอย่างไรก็ไม่ตาย
 ถ้าดงกรรมทำลายต้องวายช่วณ ฯ

× × ×

๖๓ ประเพณีทอคุมขรมจักร
 บำรุงรักษ์ราไชยมไหศวรรย์

เสวยสุขทุกเวลาทีววัน
 เพราะทรงธรรมทัศพิชิตการ
 ประการหนึ่งซึ่งรักษาเมตตากัง
 ให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทุกสถาน
 ใครยากเป็นเชื้อใจจงให้ทาน
 อภิบาลบำรุงทั้งกรุงไกร
 หนึ่งคุ้มครองของเขามีแก้วของ
 อโยไคปองเป็นมิกรพิสมัย
 หนึ่งสมัคพิศกของผูไค
 อโยอยากไคไปเอาของเขามา
 ประการหนึ่งซึ่งคำจะคำรัส
 คำรังสัทย์ซอสุทธิไม่มุสา
 หนึ่งผู้ผิดมิกรญาติแลอาตมา
 จงตรกตราทักสินความตามสัจจ
 หนึ่งขทกฏหมายอโยคลายเคลอน
 อโยลตเลอนละอย่างแก่ปางหลัง

หนึ่งไครนำคำเสนออย่าเพื่อฟัง
เห็นจริงจึงจึ่งค้อยทวิศคามสัคย์ธรรม
หนึ่งเอนคผู้^{๓๓}ทมความชอย^{๓๓}

รางวัลคชขตามวิสัยเจ้าไอศวรรย์
หนึ่ง^{๓๓}เียงเหล่าสาวสร่างค่านำกัน
เป็นสัคย์ธรรม^{๓๓}เทียงธรรมอย่าดำเอียง
หนึ่งอย่าคิกรียยาพยาบาท
อย่ามุ่งมากหมายถวิลปรกผันเสียง
คนสอพลอทรลกษณ^{๓๓}อวยารกเสียง
ให้แท้เทียงทางธรรม^{๓๓}จ้งจำเวิญ
รักษายศอศสำหรับทรงดำรงจิต
เทวฤทธิทุกชั้นจะสรรเสริญ
อย่าดิ้อฝักคิตอ่านทำการเกิน
อย่าละเมินหมั้นอ่านคำมารทร ฯ

× × ×

ห้ามเกศาว่าอย่าหงอกยังนอกใจ
 ฆัมนชนหงอกออกจนได้มันไม่พัง

ล.๓ ก. ๕๘

๖๗
 ๐ จะสั่งสอนผ่อนปรนให้พ้นผิด
 ตามจริตร่วมวงศ์เผ่าพงศ์
 จะฆ่าพินกันเองเกรงนินทา
 เหมือนมือขวาถอมครกมือซ้าย
 เมอมือซ้ายฟันฟาดปากมือขวา
 ตัวของหยาแกล้ผลจึงหยา
 ใครผลาญวงศ์พงศ์พินธิ์ให้อนตรา
 เหมือนมือซ้ายขาดควนไม่ควรคิด
 วิสัยญาติพลาตพลึงเหมือนอย่างแผล
 มียาแกล้แผลก็หายคลายสนิท
 คนชนนครนประมาณจึงขาดมิตร
 คอไม่ติดแตกห่างอย่างศิลา ฯ

ล. ๓ ก. ๕๙

คัดจากหนังสืออมฤต

๖๘	ภุมราการุณสุนทร	ไว้หวังสั่งสอน
	เด็กอ่อนอันเขาวัวเฝ้าเรียน	
๑	ก ช ก ก ว่าเวียน	หนุนชัยค้อยเพียร
	อ่านเขียนผสม กม เกย	
๑	ระวังทักถวัครหนุนชัย	ไม่เรียวเจียวเทวย
	กุเคยเข็ดหลายชววยเขวชัย	
๑	หันทวคปวคสยแปลยเสียว	หยิกซ้ำซ้ำเขี้ยว
	ชย้าเทยวเล่นหลงจงจำ	
๑	บอกไว้ให้ทรายยาปกรรม	เรียงเรียบเทียบท่า
	แนะนำให้เจ้าเฮาบุญ	
๑	เศษพระมหากการุณ	ใครเห็นเข็นคุณ
	แบ่งบุญให้เราเจ้าเฮย ๗	

คัดจากเรื่องสิงห์ไตรภพ

- ๖๘
- ๑ เหมือนคำพระเทคนาท่านว่าชาติ
ใครคยบราษณ์ก็เป็นปราชณ์ในสัตฐาน

ไครพบพาลก็วิตกกังเป็นพาล
 เหมือนนันทานข้างทรงกระษัตรา
 มีโจรไพรมาอาศัยในโรงช้าง
 พุดแต่ข้างทุนหันจะฟันฆ่า
 จนช้างพลายร้ายตามอ้ายโจรา
 ครั้นเสนาชบโจรเสียดันที
 ให้ชัพรามณ์รามราชมาอยู่ชิด
 กระทบกัษส่วนคิลพระชินศรี
 พระยาช้างไค้สคยก็กลบคิ
 พระยาลักรงทัวไม่กลัวโย ฯ

x x x

๐ คำวิชรกรรมฐานสังหารรัก
 กล้วยไครลกษณะหกธระพระญาติ
 อันรูปทรงหลงเห็นว่าเป็นคิ
 คิอซากผีพองน้ำเสียบเป้ล่าตาย ฯ

คัดจากเพลงยาวถวายโอวาท

๓๑ ขอพระองค์ทรงยศเหมือนคชชาติ
 อย่าให้พลาดพลั้งท้าวกำวณล่า
 รมัคโธษจูโปวคให้พระทัยจำ
 จะเลิศลาลอยฟ้าสุราลัย ฯ

× × ×

๓๒ หนึ่งนักราชฦวราชครชงวิหค
 ขยาดอศกคสันทนอาชฦมาลัย
 อล้าหตามตามประสงคจางใน
 ึงจักไทรรอบประกอบการ ฯ

× × ×

๓๓ หนึ่งบรรดาข้าไททใจชอ
 ึงนบถอถอมคคคสมครสมาน
 หนึ่งคนมนคชคชางชานาญ
 แมพพพานผกไวเขนไมตรี
 เขาทำชอบปลอบให้น่าใจชน

จึงเร่งรณรงค์ทวงไม้แทนงหนี
 ปรารภนาสารพักในปฐพี
 เขาไมตรีแลกได้ดั่งใจจง

× × ×

๓๔ คำโบราณท่านว่าเหล็กแข็งกระด้าง
 เขาเงินง้างอ่อนตามความประสงค์ ฯ

× × ×

๓๕ แต่คนร้ายหลายตนยอมปล้นปลอก
 เลียงมันหลอกหลอนเล่นเหมือนเช่นผี
 ขยำพวนพขคยคางเขนราคี
 เหมือนพาลหลายหน้าระอาอาย ฯ

× × ×

๓๖ อินคนคมสตัยสนทศเทียง
 ช่วยชบเลียงชเชคให้เผ็ดฉาย
 เขาไว้ใช้ใกล้ชิตไม่คิดร้าย
 เขารักตายด้วยได้ด้วยใจตรง

× × ×

๘๐ งามโอบอ้อมถ่อมถอดพระยศศักดิ์
 ถ้าสงนุกแฉวกก็เขาเข้าไม่ถึง
 ครนทานกมกจะคิดผิดว่าฟัง
 พอกากงกตางนชยันนิก ฯ

× × ×

๘๑ อื่นความคึกวิทยาเหมือนอ่าวอ
 ประเสริฐสุดซ่อนใส่เสียในฝัก
 สวงนคมสมนิกใครชักชัก
 ึ่งค้อยชักเชือกพันให้ยรวลี่ย ฯ

× × ×

๘๒ ภัยให้มนคนหมายให้ว้าวอด
 ช่วยให้รอกกรกให้ซิกพิสมัย
 คักให้ซาคปรารณนาหาสิ่งใด
 เพียรจงไคคังประสงคังจะกั ฯ

× × ×

๗๓ ธรรมดาว่ากษัตริย์ออกศึก
 เป็นองค์เอกอำนาจราชสีห์
 เลี้ยงสังหารผลาญสัตว์ในปฐุพี
 เหตุเพราะมีลมปากนั้นมากนัก ฯ

× × ×

๗๔ พระผ่านเกล้าเจ้าฟ้าบรรดาศักดิ์
 แม้ไม่รักษายศจะออกศึก
 ชงยศศักดิ์จากประภอบจำรรจบ
 ไต่เช็ดชช่วยเฉลิมให้เพิ่มพูน ฯ

× × ×

๗๕ ประเพณีที่บำรุงกรุงกษัตริย์
 ปฏิพัทธ์ผ่องผันตามบรรพการ
 ต่างพระทัยในขเนตรสังเกตุการ
 ตามบรรดาธเรองราชานวัติ

× × ×

๘๖ อินชาไทไต่พังเขาจึงรัก
 แม้ออยคักคัสันอานาจวาสนา
 เขาหน้ายหนีมิไต่อยู่คู่ชู้วา
 แก้ววิชาช่วยกายจนวายปราณ ฯ

× × ×

๘๗ ออย่าฟังฟ้องสองโลตจงไปรคปราน
 กวียลมพาลพานพักอยู่อัครา ฯ

× × ×

คัดจากเรื่องขุนช้างขุนแผน

๘๘ ไบราณท่านสมมุติมนุษย์น
 ยากแล้วมิใหม่ล้าเรจดังเจ็ดหน
 ททุกซ์โคกโรครอนค้อยผอนปรน
 คงจะพันโทษทัณฑ์ไม่บรรลี่ย ฯ

× × ×

๘๙ ไร้อะไรก็ไม่สู้วิชา
 ไปเบื้องหน้าเคียใหญ่จะให้คุณ ฯ

× × ×

๕๕
๕๐ จะเป็นข้าจอมนรินทร์ขนิษฐ
อย่างนั้นนอนเปล่า ๆ ไม่เข้าการ ฯ

× × ×

๕๑ ที่ไม่สู้อะไรผู้ใหญ่เก็ก
มหากตเล็กสามพ่อต่อลูกหลาน
เด็ยกระกลตัญญูด้วยประมาณ
เพราะเกยจกร้านคราคว่าเหมือนพว้ามอญ ฯ

ฉ. ๒ ก. ๒๔

คัดจากเสภาพระราชพงศาวดาร

๕๒ อินเซอชาติราชสัทหมอานา
ไม่เซลาชลาทเหมือนมฤคตักเตลิง
ท้าวพระยาสามัญยอมขันเทิง
ที่ตำเวียงสำราญการณรงค์ ฯ

กอนท ๒

SU.T. LIBRARY

01348

-9.FEB.197 3 3131 00070589 1

M